ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента,
Волинця Віталія Валентиновича
про дисертаційну роботу Баликіної Людмили Ігорівни на тему:
«Становлення та розвиток парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь: порівняльні аспекти», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Проблеми переосмислення класичних підходів щодо розуміння цілей і завдань юридичної науки, яке дається в знаки практично у всіх без виключення галузях сучасного права, чи не найбільшу актуальність і значущість мають саме у сфері загальної теорії та історії держави і права, або у більш загальному контексті – у сфері сучасних науково-теоретичних державно-правових досліджень. Дійсно, важко не погодитись з тим, що інститут парламентаризму складає один з важливих складових розвитку будь-якої демократичної, соціальної і правової держави. У цьому плані становлення і розвитку парламентаризму, в пострадянських країнах, включаючи Україну і Республіку Білорусь з висоти чверть столітньої еволюції та розвитку радикального переосмислення у напрямі піднесення ваги теорії та історії держави і права і чіткого визначення її пріоритетної ролі у вивченні парламентаризму. Зрозуміло, що подібне переосмислення ролі та значення теорії та історії держави і права значною мірою реалізується саме у науково-теоретичній площині, коли основна аргументація розгортається завдяки проведенню компаративних досліджень, що дозволяють принципово по-новому, в нових ракурсах та із врахуванням нових реалій, подивитися на ті, здавалося б вже досліджені питання і проблеми, які насправді утворюють своєрідне теоретико-методологічне ядро сучасної юридичної науки.

У світлі зазначеного, безумовний інтерес викликає робота Л.І. Баликіної «Становлення та розвиток парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь: порівняльні аспекти», звернення до правових основ становлення та розвитку парламентаризму пострадянських держав, дозволяє на матеріалі теорії держави і права дослідити важливу і гранично актуальну для сьогодення проблему.

Подібне звернення має всі ознаки наукової і практичної актуальності для сьогодення. Як слушно зазначає дисертант, окремі аспекти проблематики становлення та розвитку парламентаризму в Україні та Білорусі, вже були предметом дослідження вітчизняних, білоруських учених та науковців інших країн не стали комплексними, оскільки вони присвячені окремим аспектам становлення парламентаризму окремо в Україні і окремо в Білорусі. Тому компаративне дослідження парламентаризму цих двох країн має право на існування. Певною спробою відповіді на цей запит є дисертація Л.І. Баликіної, в якій досліджується не лише генезис та сучасний стан парламентаризму, але й визначаються його подальші перспективи розвитку.

Інститут парламентаризму в Україні та Білорусі, його ґенеза, етапи розвитку мають свої характерні спільні риси та відмінності. Спільними рисами, як зазначає Л.І. Баликіна, є подібність за історичними процесами державотворення, територіальним розташуванням, близьким рівнем соціально-економічного розвитку та схожими політичними процесами. Дисертант наголошує, що головною специфічною рисою є відмінність за формою правління, а саме, в Україні – парламентсько-президентська, в Республіці Білорусь – гіпертрофована президентська форма правління. Зрештою, Л.І. Баликіна наголошує, що процеси розвитку демократії в Україні та Білорусі відбуваються по-різному і мають свою специфіку. Дослідження яких має важливе значення для перспектив розвитку демократії в обох країнах.

Дисертаційна робота виконана в межах Міжнародного українсько-білоруського науково-дослідницького проекту НАН України № Ф41.5/017 «Тенденції та перспективи розвитку політичних систем і державності України та Республіки Білорусь». Тема дисертаційного дослідження Л.І. Баликіної безпосередньо пов'язана з науковим дослідженням кафедри теорії та історії держави і права Інституту права ім. І. Малиновського Національного університету «Острозька академія».

Відповідно до визначеного об'єкту дослідження дисертант визначає мету роботи. А визначення предмета дослідження дозволило автору скласти план

дисертації, який своєю структурою охопив дослідження основних напрямків становлення і розвитку парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь. Розробляючи власну концепцію дослідження та аналіз феномену парламентаризму, Л.Баликіна спирається на широке коло джерел вітчизняних, білоруських та російських вчених. Аналізуючи ті чи інші питання досліджуваної проблеми дисертант піднімає цілий ряд питань загально-теоретичного характеру парламентаризму, слід відмітити достатньо розроблену методологічну основу дослідження, яка включає в себе загальнонаукові, філософські і спеціальні юридичні методи дослідження становлення та розвитку парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь. Теоретичну основу дисертації Л.І. Баликіної склали роботи з проблем парламентаризму, а також правових проблем організації влади в Україні та Білорусі. Що ж до емпіричної бази, то її можна розподілити на дві складові. По-перше – це нормативно-правові акти, які втратили чинність і є правовою спадщиною, та нормативно-правові акти, які протягом періоду з моменту проголошення незалежності України та Білорусі визначали процес розвитку та функціонування парламентів зазначених країн. По-друге – це різноманітні статистичні та соціологічні дані, які характеризують окремі елементи парламентаризму в Україні та Білорусі, те як, якими темпами і в якому напрямку вони розвиваються, а також те, як вони співвідносяться із розвитком демократичної республіки.

У представленій Л.І. Баликіною роботі виділені її ключові моменти, мета і завдання дослідження. Варто звернути увагу на володіння дисертанта матеріалом, знання нею теми дослідження, здатність до аналізу досліджуваної теми.

У змістовному плані заслуговує на увагу спроба автора виявити головні причини актуалізації проблематики становлення та розвитку парламентаризму в Україні та Білорусі. При цьому дисертант слушно наголошує на тому, що для сучасної науки теорії та історії держави і права властива тенденція до зближення нормативного, інституціонального та процедурного підходів до вивчення парламентаризму, оскільки їх синтез дозволяє вирішити серйозні теоретичні проблеми, а також обґрунтувати роль права як універсальної основи, в якій

відбувається закріплення норм і принципів демократичного розвитку, механізмі та демократичних інститутів.

Дисертація Л.І. Баликіної має ознаки наукової новизни. Дійсно, не можна не погодитись з автором в тому плані, що її праця є інноваційною і ґрунтовною, в якій набула висвітлення концепція порівняння парламентів України та Республіки Білорусь, їхніх структур, місця і ролі в політичній системі та взаємодії з громадянським суспільством. В дисертації здійснені ретроспективні екскурси розвитку парламентаризму, порівняння їх розвитку в інституційно-правовому аспекті, а також в контексті процесу державотворення. Державотворчий процес розкривається в обох державах, його характерні ознаки, особливості становлення та розвитку парламентаризму.

При цьому автор дисертації цілком слушно акцентує увагу на застосуванні принципів системного аналізу державно-правових відносин, в яких інститут парламентаризму висвітлюється не лише як сукупність складових, але й як певна цілісність, що розвивається за власними законами і має внутрішні закономірності, які дозволяють у науково-юридичній формі пояснити причини тих чи інших змін та взаємодій у даному контексті. Автор наголошує, що одним з завдань перманентної державно-правової реформи, яка своєю метою має сприяння процесам демократизації політичної системи в Україні, вдосконалення законодавчої бази, спрямованої на оптимізацію роботи Верховної Ради України та якіснішої реалізації законодавчої функції парламентом. З цього погляду, дисертаційне дослідження Л.І. Баликіної набуває ознак не лише наукової, але й, власне, евристичної цінності.

Структурно робота Л.І. Баликіної включає в себе три розділи, які в свою чергу розбиті на відповідні підрозділи. Перший розділ дисертації складається з трьох підрозділів, в яких досліджується теоретико-правові та методологічні основи процесу становлення та розвитку парламентаризму. Другий розділ дисертації складається з трьох підрозділів (третій підрозділ поділений на три пункти), в яких подається бінарний аналіз парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь, зокрема, в таких аспектах, як правовий статус, організаційно-правові умови

функціонування, політико-правові моделі організаційної діяльності та механізми формування Верховної Ради України і Національних зборів Республіки Білорусь. Третій розділ дисертації складається з двох підрозділів, в яких досліджується інститут бікамералізму та представницька характеристика парламенту, можливості законодавчого закріплення цього інституту в Україні, розглядаються процеси становлення парламентської опозиції як складової громадянського суспільства в Білорусі та Україні.

Все це свідчить про намагання зробити особистий внесок Л.І. Баликіною у розвиток сучасної теорії парламентаризму, обґрунтування сучасних механізмів та шляхів вдосконалення і перспектив розвитку парламентаризму для України та Білорусі. Ознайомлення зі змістом дисертаційного дослідження Л.І. Баликіної дає підстави зробити висновок, що її дисертація є цікавою і в своїй мірі оригінальною. Автор виявила свою здатність до комплексного аналізу та на його основі постулювати узагальнення при дослідженні парламентаризму та формувати обґрунтовані висновки, засоби та механізми їх розв'язання в Україні та Республіці Білорусь. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, є достатньо обґрунтованими та доведеними науковим аналізом.

На нашу думку, наукове значення результатів роботи полягає у тому, що положення та висновки дисертації можуть бути використані для подальшого формування нового напряму юридичних досліджень парламентаризму в Україні та Білорусі.

Основні положення дисертації знайшли відображення у 24 публікаціях, а саме 11 статтях у наукових фахових виданнях України, 3 статтях у наукових виданнях Білорусі, 10 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях. Все це засвідчує, що автор тривалий час працювала над темою дослідження. Водночас, важливим елементом апробації дисертаційних положень є використання їх у викладацькій діяльності Л.І. Баликіної на посаді асистента кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Університету економіки та права «КРОК».

Однак, в процесі ознайомлення з текстом дисертації виникали певні запитання та зауваження пов'язані з окремими частинами авторського дослідження. До таких можна віднести, зокрема:

1. У змісті другого та третього розділу дисертації автор обґрунтовує потребу змін діючого законодавства України в частині комплексного правового забезпечення подальшої демократизації політичної системи України, що сприятиме становленню та розвитку парламентаризму. При цьому, окремі пропозиції, що обгрунтовуються Л.І. Баликіною є очевидно актуальними з огляду на те, що ідеї парламентаризму активно обговорюються в конституційному процесі, можуть в перспективі набути втілення в конституційних змінах. В цьому контексті хотілося б почути думку дисертанта щодо вдосконалення правового статусу парламентської опозиції в Україні. Оскільки у підрозділі 3.2 присвяченому інституту парламентської опозиції, автор в загальних рисах пише про ті повноваження, які варто було б зафіксувати на законодавчому рівні з метою забезпечення ефективної діяльності зазначеного інституту.

2. У тексті дисертації, особливо у розділах 2 та 3, автор аналізує правові механізми та інститути, які повинні забезпечити ефективний процес становлення та розвитку парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь. Вона наводить чимало цікавих аргументів на користь саме такого аналізу. Утім, виключно нормативно-юридичним чинники мають бути не єдиними в механізмі забезпечення демократичного розвитку України та Білорусі. Що з цього приводу думає автор?. Хотілося б почути її аргументацію і бачення перспектив.

3. В окремих випадках автор уникає власної оцінки тих об'єктивних факторів, що впливають на розвиток парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь. Вона обмежується виключно нормативно-правовими аспектами аналізу процесу становлення парламентаризму в сусідніх країнах. Наскільки це виправдано ?. Хотілося б почути деталізовану думку автора.

4. Автор наголошує у дисертації на ролі прав людини та їх гарантій у процесі становлення та розвиткові парламентаризму. Однак фактично у самому тексті дисертації йдеться лише про громадянські і політичні права людини. Така

абсолютизація однієї групи прав не може бути виправданою. Хотілося б почути про місце інших груп прав і свобод людини в теорії парламентаризму та демократії.

Щоправда, сформульовані зауваження, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Л.І. Баликіної. Окремі з них мають форму побажань та настанов для подальшої плідної роботи цього дослідника, інші ж ставлять на меті радше уточнити та більш чітко конкретизувати ті положення, які імпліцитно містяться у роботі. Тому можна дійти висновку, що подана Л.І. Баликіною дисертація є самостійним і завершеним дослідженням, в якому здійснено комплексний порівняльний аналіз становлення та розвитку парламентаризму в Україні та Білорусі. Запропоновані в дисертації положення, результати і висновки мають теоретичне і практичне значення. Значна їх частина може бути використана у правотворчій діяльності, а також при розробці загальної стратегії розвитку інституту парламентаризму в Україні та Білорусі, яка мала б ставити за мету не лише оптимізацію взаємодії окремих інститутів парламентаризму, але й чітке стратегічне бачення орієнтирів, які покликані забезпечити стійкий демократичний розвиток України та Республіки Білорусь, формування демократичної і правової держави, розвиненого громадянського суспільства. Водночас, з огляду на великий обсяг теоретичного матеріалу, який здебільшого має інституціонально-компаративний характер, слід наголосити на широких можливостях використання матеріалів дослідження Л.І. Баликіної у навчальному процесі. Зокрема, йдеться про використання результатів дисертаційного дослідження при створенні нормативних і спеціальних курсів з теорії та історії держави і права, що викладаються у вищій школі України.

За своїм рівнем та обсягом дисертація відповідає чинним вимогам МОН України. Положення та висновки, що сформульовані дисертантом є аргументованими і обґрунтованими. Основні положення дисертації представлені у численних публікаціях Л.І.Баликіної, що були надруковані у фахових виданнях затверджених переліком МОН України. Співставлення текстів дисертації та автореферату свідчить, що основний їх зміст є ідентичним. Підготовлений

Л.І. Баликіною автореферат дає цілісне уявлення про обсяг та спрямування дисертаційної роботи, чітко відображає основні положення роботи, дозволяє визначити рівень відповідності цілей дисертаційного дослідження його результатів. За своїм змістом, характером висновків та обґрунтованими в роботі пропозиціями подане дослідження відповідає спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Однак вказані недоліки не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження. Робота виконана на належному професійному рівні.

Завдання, які були поставлені здобувачем, виконано, мета дослідження досягнута. Дисертація Баликіною Людмилою Ігорівною на тему «Становлення та розвиток парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь: порівняльні аспекти» є самостійним і завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми юридичної науки, рівень розробки якої відповідає вимогам п.11 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", що затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. Таким чином, можемо стверджувати, що автор даного дослідження цілком заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Київського університету туризму,
економіки і права **В.В. ВОЛИНЕЦЬ**